Theodor Iordănescu (1874-1953)

Asemănăria între povești indiene și românești

București
10 iulie 2025

Asemănăria între povești indiene și românești

Vă veți mira poate că vin să fac astăzi o comunicare la Societatea Prietinilor Istoriei Literare, la care cu multă plăcere iau parte ca să-mi împrospătez unele cunoștințe necesare proprielor mele preocupări. Multe lucruri se discută în societatea condusă cu atâta pricepere de vechiul meu prieten P. Haneș și o deosebită lumină se aduce într'o mulțime de chestiuni cari până acum erau văzute cu totul altfel sau despre care nu se știa nimic. De aceia am îndrăznit și eu, să vorbesc astă seară, eu care credeam că mi-am făcut datoria, dar se vede că nu mi-am împlinit-o, căci asta ar însemna stăruințele președintelui nostru pe lângă mine ca să nu-l refuz. Subiectul ce voi trata nu vă va produce preocupări de adâncă știință ci veți auzi numai povestiri traduse cu migăleală dintr'o limbă ce întrece cu mult în profunzime și bogăție limbile pe care noi le numim clasice.

Din mulțimea genurilor literare cultivate de Indieni am ales pe cel mai simplu, care este basmul, plin de imaginație și de fantezie și care procură totdeauna o învățătură morală pentru cei ce îl ascultă sau îl citesc.

Nici o literatură de pe pământ nu este așa de bogată în povești ca cea indiană veche, care se pare că a contribuit la răspândirea lor la toate popoarele.

Poate se va mira cineva că în India tocmai basmele au căpătat un renume universal, pe când la noi mai rar ies afară din cei patru pereți. În această țară poezia și adevărul se înfrățesc, visul devine acolo viață, și viața este vis. Basmul se leagă adesea de existența reală și împărtășește învățături, cari au valoare pentru viață, așa în cât se întâmplă că trecerea în domeniul fanteziei se face neobservat și de multe ori nu putem cunoaște dacă se povestește ceva adevărat sau închipuit. Basmul conține totul pentru indian. În veștmântul basmului se îmbracă speculațiunile filosofice ca și legiuirile, dragostea, viața cârmuită de destin, tot acì se arată esența moralei și a dreptății și se explică datoriile regilor și ale supușilor. În basme stă o putere care păzește de nenorocire sau aduce binecuvântare. Totul curge ca dintr'un nesecat isvor și toată înțelepciunea este liniștit împrăștiată, ca și natura care zâmbind a răspândit asupra Indiei atâta bogăție. Plăcerea de a născoci și bucuria invențiunii este pentru indian numai ca strălucitorul joc al valurilor, pe când dedesupt este marea fără fund.

Dar India este și o poezie și dacă se cunosc mai mult marile epopei și cântecele religioase întreaga literatură indiană este scrisă în cea mai mare parte în versuri. Mare parte din operele de drept și comentariile lor sunt scrise în versuri, mulțime de opere de medicină, de morală, de gramatică și chiar învățăturile de nepătruns ale filosofiei vedice așa numitele Vedānta, sunt opere poetice.

După ce școlarul a învățat alfabetul înainte chiar de a silabisi el învață versuri. Nu e deci de mirare că se găsesc așa de mulți poeți în India și că fie care sat își are poetul său. În general poeții satelor sunt oameni săraci, care își au foile lor de palmier și pe care își aștern gândurile lor în poezie (iar când poetul are mare nevoie de o masă mai abundentă compune o odă la adresa unui consătean mai bogat sau a unui negustor). Unii dintre acești poeți deschid uneori câte o școală și capătă dela copii un mic ajutor cu care abia se întrețin. În satele mai mari ale Indiei, în care locuiesc

rajați (proprietari), poeții sunt mai bine îngrijiți. Aci poetul învață pe copiii rajatului câte va poezii sau poeme explicându-le cu îngrijire, cum ar fi duiosul epizod din *Mahābhārata* „Nala și Damayanti", sau povestiri din *Purāṇe*.

Dacă vorbești cu un astfel de poet la fie care cinci minute îți citează o poezie fie a sa proprie sau a vre unui prieten. Pentru fie care subiect, pentru fie care ocaziune poetul are o poezie, de cele mai multe ori însă spusă papagalicește. Un astfel de poet însă are mare putere de imaginație cu multe exagerări și lucruri nenaturale. Așa de exemplu ca să descrie frumusețea unei femei poetul îi compară fruntea cu luna nouă, brațele cu înaltele vârfuri ale Himalaei, cuvintele ei sunt picături de miere, vocea ei cântecul privighetorii, iar întreaga ei înfățișare este aceia a păunului.

După cum am spus poeții aceștia dela țară trăesc în mare sărăcie, dar se întâmplă une ori ca unii din ei să ajungă poeți de curte. Astfel se povestește că un poet ședea într'o zi în căscioara lui și se uita la cer prin acoperișul sdrențuit de vânturi. Atunci văzu el un bâtlan care se rotea pe deasupra casei și compuse cam următoarea poezie:

> O bâtlane, bâtlane, ascultă vocea unui poet, a cărui casă este fără acoperiș, ai cărui copii sunt flămânzi și a cărui femeie este goală, dar care trăiește în țara unui rege bogat și generos, fără să fie băgat în seamă de acesta. Nu poți tu să duci regelui spre a cărui țară zbori această veste și pe frumoasele tale aripi să-mi aduci un sprijin și să-mi salvezi viața?

Întâmplarea aduse pe rege, care într'o noapte trecea travestit pe lângă casa poetului. El auzi versurile pe care poetul le recita și a doua zi trimise să fie adus la curtea sa. Regele văzu că poetul avea calități și îl puse între poeții curții sale dându-i întreținere dela stat.

Rajahii au la curtea lor mulțime de poeți, cărora li se dă câte o bucată de pământ ca să se întrețină, iar unora mai talentați li se dă chiar veniturile unui sat întreg. Nu lipsesc nici alte cadouri ca inele, cercei, lanțuri scumpe, vaci, cai, trăsuri, etc. Pentru acesta compun poeții ode spre lauda prinților; a familiilor lor, pentru caii, câinii, cămilele și elefanții prinților. Când prințul merge la vânătoare este însoțit de poetul său, care trebuie să urmărească toate mișcările și toate fazele vânătorii spre a fi preamărite în versuri. Acești poeți sunt și povestitori minunați, cari compun în versuri minunatele basme, din care unele au ajuns până la noi. De altfel chiar poveștile scrise în proză sunt împestrițate cu versuri, căci ori ce proverb ori ce învățătură morală trebue să fie scrise în poezie.

Întreaga literatură de povești a Indienilor este educativă și între lucrurile folositoare pe care Kautilya le recomandă, pela 200 a.C., pentru educațiunea unui tânăr prinț sunt și poveștile *itihāsa* (așa era odată). Deja din timpurile cele mai vechi povești cu tendințe educative se găsesc în *Brāhmaṇe* și *Upaniṣade*, iar marile epopei *Mahābhārata* și *Rāmāyana* sunt numite manuale de învățământ pentru regi.

Mulțimea poveștilor jainiste și buddhiste sunt cu totul didactice, formând așa numitele manuale de folos (*artha-śāstra*) ce găsim cu sutele în indiană. Jainiștilor și buddhiștilor le revine meritul că pun ca bază a religiunii lor o morală superioară care este obligatoare pentru toți, pe când la brahmani era deosebită după caste. Prinții

însă și oamenii politici nu iubeau pe acești oameni cu morala severă, cari îndrăzneau să critice apucăturile viclene și înșelătoria, în care excelau oamenii politici și unele secte religioase din acele vremuri. Acolo însă unde pătrundeau jainiștii și buddhiștii îi vedem influențând mult și aducând foloase însemnate prinților, pe lângă care se atașau. Mulți dintre călugării jainiști și buddhiști aveau talent poetic și au scris opere remarcabile pentru îndrumarea politică, cum este marele poet și învățat Hemacandra (1173 d.C.) care scrise pentru regele din Gujarati un tratat interesant de politică în care poveștile nu lipsesc.

Din acest fel de opere didactice fac parte și așa numitele povești despre Păcală sau mai bine zis ale oamenilor păcăliți, care la început au existat independent și apoi au fost încorporate de diferiți autori cum sunt Somadeva și Kṣemendra în marile lor colecțiuni de povești.

Bazat pe poveștile cunoscute atunci am publicat în [IV] 1912 în *Neamul românesc leterar*[1] o serie de articole (8-14) în care arătam asemănarea între poveștile indiene și cele românești și europene și în special cele despre Păcală. După răsboi marele sanscritist Joh. Hertel care a editat și *textus ornatior* al *Pañcatantrei* a editat o colecțiune independentă de povești relative la păcala sub titlul de *Bharata-kadvātriṃśika*, adică 32 povești ale Bharatakilor, al cărui autor jainist este mult discutat în privința epocei în care a trăit. Acești Bharataka sunt adoratorii lui Śiva și trăiesc mai cu seamă în Gujarati, în care dialect se numesc și Bharado, adică prost. O altă numire a acestora era Bhauta tot un epitet al lui Śiva, care înseamnă demon, căci Śiva este regele demonilor, al vrăjitorilor și al puterilor care lucrează cu ajutorul demonilor și fiind-că cultul lui Śiva era plin de orgii sângeroase, une ori călugării adoratori ai zeului erau numiți posedați, nebuni și apoi tâmpiți proști. Sectele contrare cum erau jainiștii și buddhiștii, răspândeau tot felul de legende și istorioare, prin care făceau de râs pe *bharataki*. Un călugăr jainist descrie ast fel pe un *bharataka*:

> Este cocoșat de greutatea cozilor[2], are niște ochi care te îngrozesc, căci sunt mânjiți cu cenușe.

Drept îmbrăcăminte au câteva sdrențe care le acopere goliciunea. Acești călugări erau cu totul inculți și nici vorbă să înțeleagă limba sanscrită, căci se recrutau fără nici o alegere. În același timp erau stigmatizați ca niște oameni lacomi, cufundați în plăceri, înșelători și escroci, mincinoși și hoți.

Voi citi înaintea Dv câte va povești din colecțiunea independentă a lui Hertel și veți vedea și asemănarea cu poveștile noastre moderne.

Bharataka matematician

În satul Kateraka trăia odată un Codos[3] cu numele Lunthaka[4], care avea un școlar Kunthaka[5], pe cât de lacom pe atât de prost. Într'o zi căpătase Kunthaka ca pomană

1 *Pâcală în poveștile indiene* n. ed.
2 Care le atârnă și azi până la pământ.
3 *Jatin* din *jată*, lung în păr.
4 Răd. *lunth* – a pune în mișcare; de unde *lunthaya* – hoț, tâlhar.
5 Răd. *kunth* – de unde *kuntha* – prost.

dela serbarea unui credincios 32 de prăjituri ca să le ducă profesorului său.

Pe când se întorcea acasă, pe drum, îl chinuia foamea și el se gândi: „Din aceste 32 prăjituri numai jumătate este partea profesorului meu, deci pot să mănânc jumătatea mea chiar de acum.” Așa dar mâncă el numai de cât 16 prăjituri. Pe urmă se gândi el mai departe: „Acum însă profesorul o să-mi dea și mie jumătate din aceste prăjituri, deci voi mânca chiar de acum jumătatea mea.”

Așa dar mâncă el încă opt prăjituri și continuă astfel până îi mai rămase numai o jumătate de prăjitură, pe care o duse profesorului său.

Profesorul zise:

— Ei bine! Ce înseamnă asta? Fiul meu spiritual oare ți-a dat numai o prăjiturică, sau ai mâncat tu ceia ce lipsește?

Școlarul însă răspunse:

— Fiul Dtale spiritual ține la Dta cu statornică dragoste și de aceia ți-a dat 32 de prăjituri, însă eu le am mâncat.

Profesorul întrebă:

— Cum asta?

Atunci școlarul băgă în gură și ultima jumătate și zise:

— Uite așa le am mâncat.

Învățătorul trebui să rabde mai departe de foame, iar oamenii când aflară se minunară (de deșteptăciunea școlarului).

Cine nu cunoaște această poveste răspândită sub diferite forme în populară europeană și apoi introdusă și în cărțile de școală? Nu mai insist asupra ei ci trec mai departe.

Bharataka care se încrede în vorba altora

> Morala: Nepriceputul, care ține ceva ca adevărat numai fiind-că altul i-a spus, devine de râsul tuturor ca și Codosul care se urcase pe o cracă.

În satul Elāka locuiau odată niște călugări șivaiți. Dintre aceștia merse odată în pădure unul cu numele Dandaka (prăjină) la apropierea anului ploios, ca să taie o cracă și să-și facă un par pentru chilia lui. Îndată ce descoperi acolo un pom, la care se găsea o cracă dreaptă, se urcă deasupra ei și începu s’o taie. El se așezase astfel ca să taie craca chiar de lângă trunchi și se puse pe lucru.

Atunci trecură pe acolo niște călători, care îl văzură ce făcea și strigară către el:

— He! Bhautika (prostule), rege al proștilor! Nu tăia craca pe care stai, căci dacă faci asta și craca o fi tăiată, ai să cazi și ai să mori.

Așa strigară călătorii și își văzură de drum. Călugărul nu ascultă însă de cuvintele lor, nu își schimbă pozițiunea și când craca fu tăiată se prăbuși cu ea la pământ. Atunci se gândi el în sine: „De sigur că drumeții ceia posedă nu numai o știință supranaturală, ci spun și adevărul, căci tot ce mi-au spus s’a întâmplat. De acì urmează cu siguranță că eu trebuie să fiu mort.

Așa dar călugărul se lungi la pământ și rămase ca mort; nu mai vorbea, nu se mai ridica și își ținea răsuflarea. În apropiere erau oameni, cari încercară să-l ridice, dar el

nu sta în capul oaselor, îi vorbiră, dar el nu răspunse. Atunci se duseseră ei și spuseră celorlalți codoși:

— Dandaka al vostru, călugărul, stă afară ca mort.

Când călugării aflară aceasta alergară o mulțime dintre ei afară și pentru că considerară pe Dandaka drept mort se pregăteau să-l înmormânteze. Ei îl duseră o bucată de drum până ce ajunseră la o răspântie. Atunci unul din ei zise:

— Acum trebue să mergem la stânga.

Însă alții ziceau:

— Ba la dreapta.

Dar Bhataraka care era pe targă zise:

— Nu vă certați oameni buni, căci când eu eram în viață, tot deauna mă întorceam pe stânga.

— Ascultați! Omul nostru a vorbit tot deauna adevărul, când era în viață, trebuie deci s'o apucăm la stânga.

Așa dar apucară călugării la stânga. Acum însă mergeau și alți oameni pe drum și aceștia ziseră:

— Voi, călugări șivaiți, sunteți grozav de proști, duceți pe om să-l ardeți, dar el nu este încă mort.

Alții ziceau de asemenea:

— Nu este mort, căci nu ar fi putut să vorbească.

Atunci călugării puseră targa la pământ și înterbară chiar pe cel ce zăcea pe ea și acesta le povesti toată istoria cu călătorii și știința lor supranaturală întărind povestea cu jurământ.

Călugării stăteau și nu știau ce să creadă și ce să facă, iar oamenii, pe cari îi întâlniseră pe drum avură mare greutate să-i lămurească și să-i decidă să se întoarcă acasă. În fine se sculă Dandaka și se duse acasă în râsul oamenilor.

Iată o poveste pe care o au toate popoarele, căci „craca de sub picioare” a ajuns proverbială; în nici o literatură însă nu găsim mai multă imaginație, mai multe situațiuni comice ca în literatura sanscrită.

O poveste care nu face parte din *Bharatakadvātriṃśika* ci din marea colecțiune a lui Somadeva *Kathāsarit-sagara* (un ocean în care curg torente de povești), cred că vă va interesa și pe Dv. Această poveste este:

Omul care samănă susan prăjit

Era odată un țăran, a cărui prostie se apropia de nebunie. El mâncase într'o zi semințe prăjite de susan și fiind-că vedea că au gust bun, se gândi să țină câteva semințe pe care să le samene așa prăjite cum erau. De oare ce însă semințele erau prăjite nu răsăriră și când el povesti aceasta, oamenii râseră.

Povestea este simplă, la indieni ea însă se găsește în o mulțime de literaturi europene, unde în locul susanului prăjit avem sare semănată. Astfel într'o carte germană apărută pentru prima oară 1597 sub titlul *Lalebuch Wunderseltzame*[sic!]... *Geschichte und Taten der Lalen zu Lalenburg*... (Lale este grec. *lalein*) găsim o mulțime de

povești, care se aseamănă mult cu aventurile lui păcală al nostru. Între aceste povești se găsește și aceia în care locuitorii din Laleburg samănă sare.

În literatura noastră populară povestea se găsește de asemenea și este destul de atrăgătoare. Se știe că vecinii noștri [sic!] Bulgari și Sârbi nu au sare ci o importă dela noi. Odată un Bulgar întrebă pe un Român cum se face că în România este atâta sare iar la ei nu.

Românul spuse Bulgarului că lucrul ar fi ușor de oare ce în România se samănă sarea ca bucatele și crește pe câmp. Când Bulgarul auzi aceasta duse vestea cea bună tovarășilor și toți se hotărâră să samene sare.

După ce sămănară, așteptară mult și bine să răsară sarea și văzând că totul e în zadar se strânseră la sfat ca să vadă ce este de făcut. Cel mai deștept dintre ei, Dedu Ivan, dădu părerea că trebue să fie cineva care mănâncă sare și se deciseră ca înarmați să păzească câmpia semănată. Pe când unul păzea vede pe un tovarăș al său, care dormea la umbra unui copac cu fața în sus, iar pe pieptul gol o lăcustă mare verde se repauza de căldura înăbușitoare a verii.

Îndată ce paznicul vede lăcusta își face socoteala că acesta trebue să fie animalul, care distruge, deci ochește și trage. Lăcusta rămâne sleită pe pieptul bietului bulgar,[1] care se rostogolește mort. Paznicul, vesel de ispravă aleargă la ai săi și povestindu-le termină cu vorbele: „Și unul de ai noștri dar și unul de ai lor".

Trecând iarăși la colecțiunea celor 32 de povești găsim o poveste interesantă prin asemănarea cu ale noastre. Aceasta este intitulată *Bharataki în călătorie la cer*.

În satul Su-goșa (sunet bun) locuiau o mulțime de codoși și între ei era unul care se numea Sarva-paśu, în totul animal.

Acest om cultiva o grădină cu pomi roditori și după câțiva ani grădina fu plină cu arbori cerești, așa că strălucea de flori și fructe, de parcă era o grădină din paradis.

Într'o noapte veni în grădină o vacă divină (care îndeplinește toate dorințele) și până se lumina de ziuă. Atunci vaca se depărta și se urca la cer.

Ea repeta în fiecare noapte același lucru si pentru că prin aceasta grădina fu devastată, se puse călugărul într'o noapte singur la pândă. Vaca veni ca de obicei și el văzu cum păscu întreaga noapte și la sfârșit se pregătia să se urce la cer. Repede călugărul se agăță de coada vacii și ajunse cu ea și el în cer. Acolo căpătă el tot felul de prăjituri și bunătăți de mâncare și avea mare bucurie la vederea acestor plăceri.

Într'o zi însă luă el o așa numită „prăjitura leului" (*siṃha-keśara* = coama leului, apoi un pom și chiar un medicament) se atârnă de coada vacii minunate și se întoarse în grădină și de acì când se lumina veni acasă.

Atunci se prezentară la el ceilalți codoși și îl întrebară unde s'a ascuns așa de mult timp, iar el le povesti: „Am fost în cer și acolo am văzut pe Indra, Luna, Śiva, Gaṇeśa și pe ceilalți zei și am mâncat astfel de prăjituri" și le arătă ce a adus cu el. Fie care dintre călugări căpătă câte o bucățică de prăjitură care le plăcu foarte mult și strigară: „Ah! fii așa de bun și ne ia și pe noi cu tine în cer. Voim să privim și noi cerul și să ne bucurăm de bunătățile care există acolo".

1 Om.

La acestea el zise:

— Atunci trebuie ca voi toți să veniți în grădina mea și să vă ascundeți acolo. Când vaca se va sătura și o vrea să se ridice în aer, mă agăț de coada ei și atunci unul se agață de picioarele mele altul de picioarele ăstuia și așa mai departe ca să formăm un lanț.

Acest lucru îl făcură în adevăr și sburară în sus. Când însă erau pela jumătatea drumului spre cer, veni unuia de mai jos o îndoială și întrebă: „Rogu-te cât de mare este prăjitura în cer." Pentru că Bharataka cel mai de sus era un arhiprost, voi să arate cu mâinile celui care îl întrebă și de aceia lăsă din mână coada vacii și zise: „Uite așa de mare." Dar deja toți se prăbușiră la pământ.

De aceia să nu ceri o explicațiune ne la timpul ei.

Partea din urmă a acestei povești se potrivește de minune cu a acelora care voiau să scoată luna din puț. Se zice că odată un Bulgar, un țigan sau mai știu eu cine, se duse pe înserate să scoată apă din fântână și vede luna reflectată în fundul apei, crezând că luna a căzut în puț. Speriat alergă și comunică faptul consătenilor săi cari venind la fântână văd același lucru. Atunci ei se sfătuiesc cum să facă ca să scoată luna.

Cel mai deștept propune să se aducă o frânghie de capătul căreia să se lege un cârlig de care să se prindă luna. Ajunși la puț ei vârâră frânghia înăuntru și fiind-că cârligul se prinde de o ghizdură a puțului încep să tragă toți înșirându-se unul după altul și ținându-se de mijloc.

La un moment pentru ca să poată trage mai cu putere cel care ținea de capătul frânghiei voește să scuipe în mâini și dă drumul frânghiei, dar cum era tras de mulțimea din urmă toți se rostogolesc pe spate la pământ și atunci văd luna strălucind pe cer și sunt bucuroși că munca nu le a fost zadarnică.

Aceiași poveste o găsim la Somadeva în *Kathāsaritsāgara* sub o altă formă, dar cu același rezultat (xv. 117) pe care nu o mai reproduc dar voi reproduce o alta, care se găsește în același capitol și care are același înțeles.

Un prost neștiind drumul este îndreptat de niște călători să urmeze direcția care merge peste pomul ce se găsește la marginea râului. Prostul crezând că pentru a găsi acest drum trebuie să treacă chiar peste copac se urcă până în vârful acestuia de unde nu se mai putea da jos. Trecând pe acolo un elefant cu conducătorul lui, acesta încercă să dea jos pe prost și se agăță de picioarele lui. Elefantul însă plecă din loc și rămân ambii spânzurați. Atunci prostul spânzurat de cracă îndeamnă pe celalt să cânte ceva ca să fie auziți și ajutați. Acesta începu să cânte un cântec frumos iar prostului plăcându-i cântecul voi să aplaude și astfel își dădu drumul dela cracă și amândoi cad în râu și se îneacă. Morala lui Somadeva este că legăturile cu proștii nu aduc nici odată fericire, iar noi spunem: „Mai bine cu un deștept la pagubă de cât cu un prost la câștig."

Tot în aceste mari colecțiuni de povești găsim corespondențe cu basmele noastre. Bogdan viteazul din colecțiunea Ispirescu sau Ghibirdic cel voinic din colecțiunea N.A. Bogdan, dar ar fi să lungesc foarte mult această comunicare.

În a III Taraṅga (Somadeva numește capitolele din cartea sa valuri) se povestește legenda formării orașului Pataliputra, pe care dacă îmi dați voie voi reproduce-o.

Un brahman trăia cu femeia lui în cel mai grozav ascetism, în apropierea Gangelui, având trei fii. Aceștia după ce învățară carte se duseseră într'un oraș unde locuiră în casa unui brahman care avea trei fete, pe care le luară în căsătorie.

Întâmplându-se o foamete grozavă cei trei brahmani își părăsiră soțiile și se duseră în pustie. Soțiile se refugiară în casa unui prieten al tatălui lor, unde cea mijlocie născu un copil. Zeul Śiva văzând credința și cucernicia mamei deveni protectorul copilului, care se numea Putraka și în fie care noapte îi punea sub pernă câte 100.000 bucăți de aur. Strângând averi mari, el ajunse în curând rege.

Într'o zi brahmanul, în casa căruia fusese născut, îl luă la o parte și îi povesti cum tatăl și unchiul său se duseseră în lume din cauza foamei. De aceia el începu sa dăruiască pe toți brahmanii ca doar or auzi rudele lui să se întoarcă.

În adevăr auzind tatăl și unchiul său că un rege împarte daruri bogate se interesară și aflară că acesta era fiul și nepotul lor. Dar oamenii răi, deși trec prin atâtea nenorociri sunt incapabili să se lase de natura lor rea, căci asemenea indivizi nu au judecată. Așa dar și acești brahmani puseseră gând rău tânărului rege ca să poată ei domni și să devină stăpâni peste bogății.

Astfel ei ademeniră pe tânărul rege să facă un pelerinagiu la templul zeiței Durga (soția lui Śiva), unde se ascunseseră niște ucigași. Regele intră singur și nearmat și asasinii tăbărâră pe el. La întrebarea regelui, aceștia răspunseră că au fost plătiți de tatăl și unchii săi. Atunci regele le dete tot ce ava mai de preț asupra lui și le promise că se va duce în altă țară, nespunând nimănui de cele întâmplate. Tatăl și unchii regelui voiră să pună mâna pe putere, dar fură omorâți de miniștri ca trădători, așa că nerecunoștința nu putu să triumfe.

Partea ce urmează este cea care ne interesează de aceia voi traduce cât mai aproape de text.

În timp ce regele Putraka, credincios promisiunii sale intră în pădurea nepătrunsă Vindhya, desgustat de rudele lui. Cum el rătăcea prin pădure, vede doi uriași care se luptau pe viață și pe moarte și îi întrebă pentru ce fac aceasta? „Noi suntem doi fi ai lui Asuramaya (un demon) și aceste bunuri adică acest vas, acest baston și aceste cisme ne aparțin nouă. Pentru ele ne luptăm și cine va fi mai puternic aceluia îi va aparține toate." Când Putraka auzi aceste cuvinte zise surâzând: „Frumoasă moștenire n'am ce zice." Nu e chiar așa, răspunseră uriașii.[1] „Când încalți aceste cisme capeți putere să zbori prin aer, ori ce scrii cu acest baston devine adevăr și ori ce mâncări dorești îți vin imediat în acest vas." Când Putraka auzi aceastea zise: „Dar atunci de ce acest fel de luptă. Faceți înțelegerea ca ori care va proba că este cel mai bun alergător ale lui să fie lucrurile." Acești proști răspunseseră: „primim" și începură să alerge, pe când prințul punându-și cismele sbură prin aer, luând cu el bastonul și vasul. Astfel merse o mare distanță și în scurt timp văzu sub el o cetate cu numele Akarṣika și acolo se coborî din nori. Atunci se gândi el în sine: „Heterele sunt înșelătoare, bra-

1 Uriașii însă răspunseră:

hmanii sunt asemenea tatălui și unchilor mei, neguștorii sunt lacomi de bani, deci în casa cui să mă adăpostesc?” Ajunse deci la o casă singuratică și dărăpănată, în care văzu o singură femee batrână. El dete daruri femeii și trăia neobservat în această casă ruinată, servit cu respect de bătrână.

După câtva timp femeia zise cu dragoste către Putraka: „Îmi pare rău, fiul meu, că nu ai întâlnit încă o femee pentru tine. Se află însă aici o fată cu numele de Pațali, fica regelui, care este păstrată ca o piatră prețioasă în catul cel mai înalt al seraiului.”

Pe când asculta aceste cuvinte cu urechile deschise zeul Amorului găsi un loc nepăzit și intră pe această cale în inima lui. El își puse în minte să vadă pe fată chiar în acea zi și când se înoptă sbură, prin aer, cu ajutorul cismelor minunate, tocmai unde se afla ea. El intră pe o fereastră înaltă cât vârful unui munte și zări pe Pațali, care dormea într’un loc ascuns din serai, scăldată de razele lunii care păreau că se lipesc de trupul cel frumos al ei, ca și cum amorul, în formă omenească, se odihnea după ce a cucerit lumea.

Pe când el se gândea cum s’o deștepte, de odată începu un străjer să cânte în depărtare niște viersuri de dragoste. La auzul acestor încurajeri el sărută pe frumoasa, care se deșteptă.

Când văzu pe prinţ, fu o luptă între rușine și dragoste în ochii ei, cari când se fixau, când se întorceau dela fața prințului. După ce vorbiră mult împreună și deveniră soți, după ritul Gandharvilor (în secret) simțeau că dragostea lor crește cu cât noaptea era spre sfârșit. Atunci Putraka își luă rămas bun dela întristata lui soție și cu mintea numai la ea se întoarse în ceasul din urmă al nopții în casa bătrânei. Astfel prințul se ducea și venea în fiecare noapte, dar în urmă, lucrul fu descoperit de păzitorii, cari la rândul lor spuseră[1] faptul tatălui fetei. Acesta porunci unei femei să pândească în taină noaptea la serai și, găsind pe prinț adormit, ea făcu un semn cu vâpsea roșie pe veștmintele lui, ca să poată fi recunoscut.

A doua zi sluga spuse regelui ce făcuse și acesta trimise cercetași în toate părțile. Putraka fu descoperit după semn. Scos afară din casa cea derăpănată, fu adus înaintea regelui. Văzând pe rege foarte supărat el sbură în aer cu ajutorul cismelor, intră în palatul Pațalei și zise: „Suntem descoperiți de aceia scoală și să scăpăm cu ajutorul cismelor.” Apoi luând pe Pațali în brațe, sbură în aer.

Când se coborâră din nori, în apropiere de tărâmul Gangelui, Putraka potoli oboseala iubitei cu prăjituri din vasul minunat. Când Pațali văzu puterea lui Putraka îi făcu o cerere, după care el schiță cu bățul o cetate prevăzută cu puterea celor patru arme (infanterie, cavalerie, elefanți și arcași). În această cetate se stabili Putraka rege și puterea lui ajunse la cea mai mare desvoltare. El învinse și pe socrul său și deveni rege peste tot pământul înconjurat de mare.

Aceasta este Divina cetate, născută în mod minunat, împreună cu locuitorii ei și de acì își trage numele Pațali-Putra, orașul bogăției și al științei.

Cine nu-și aduce aminte citind această poveste de basmele noastre! Și în adevăr există în toată lumea. Dela „Gesta Romanorum” și până la Boccaccio și dela acesta

1 Descoperiră.

până la frații Grimm și Gaston Paris toți au povestit despre puterea miraculoasă, care transportă pe om, cât ai clipi dintr'un loc în altul și de cizmele de șapte poște (*Sieben – Meilen Stiefeln* sau *bottes de sept lieues*).

Lăsând la o parte versiunile streine, asupra cărora ar trebui un studiu special, revin la basmele noastre.

În basmul Ion Buzdugan (Fundescu II), Ion se însoară cu o zână căreia îi furase hainele. La nuntă zâna capătă hainele, dar dispare în aer. Ion aleargă după ea ca să o găsească în cetatea din aer. Pe drum întâlni trei smei, cari se certau pentru trei lucruri: o coroană cu care te făceai nevăzut, o năframă, cu care sburai și niște papuci, cu care treceai marea ca pe uscat. Luând aceste obiecta dela smei Ion putu să ajungă în cetatea din aer și să-și găsească nevasta.

În basmul *Zânele* la N.D. Popescu niște draci se ceartă pentru un toiag ce împetria, un ișlic ce făcea nevăzut și niște papuci cu care treceai apa ca pe uscat. Tot asemenea și în celelalte variante. În toate voinicul se servește de aceste obiecte ca să ajungă în palate nepătrunse unde se găsește iubita sau nevasta lui.

Cele 40000 versuri ale lui Somadeva coprind așa de multe și variate povești și denotă o imaginație așa de vie cum la puțini romancieri și poeți se poate vedea. În vechea literatură indiană există chiar și o epopee a poveștilor *Bṛhat-kathā* – marea poveste în care intră tot ceia ce Somadeva și Kṣemendra (*Bṛhat-kathā-mañjari* – vast buchet de povești cu 15000 versuri), au scris în operele lor. Dar chiar aceste mari colecțiuni sunt nimic pe lângă *jataka* buddhistă cu cele 550 de transformări ale lui Buddha toate pline de tot ceia ce imaginațiunea a putut inventa mai fantastic.

Ce să mai vorbesc de elegantele povestiri ale unui papagal (*śukasaptati* – șapte zeci de povestiri ale unui papagal), cari prin finețea și situațiunile în care sunt puse personagiile se aseamănă mult cu Decameron al lui Boccaccio sau despre cele lalte colecțiuni, cari au făcut începuturile literaturilor europene fiind traduse de timpuriu la diferite popoare și au desfătat secole întregi pe știutorii de carte ca și pe cei ce le ascultau dela cei ce le citeau.

Astăzi poveștile acest κτημα ξσ αξί (tezaur veșnic) cum zice Tucidide, dispar pentru că au dispărut și povestitorii, iar ascultătorii au devenit indiferenți, fie ei chiar copii, deși utilitariștii englezi au scos chiar acum de curând o nouă edițiune a lui Somadeva în zece volume cu mare lux și eleganță tipografică.

Termin citând vorbele lui Plaut din prologul *Casinei* cari au valoare în această ocaziune:

Qui utuntur vino vetere sapientis puto
Et qui libenter veteres spectant fabulas.